

ЕТНОГРАФСКИ
ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

Етнографског
института
САНУ

LXVIII(1)

Београд 2020.

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN

OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

LXVIII

No. 1

Chief Editor:

Prof. Dragana Radojičić, PhD (Institute of Ethnography SASA)

Editor:

Sanja Zlatanović, PhD (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board:

Milica Bakić-Hayden, PhD (University of Pittsburgh), Ana Dragojlović, PhD (University of Melbourne), prof. Peter Finke, PhD (University of Zurich), prof. Karl Kaser, PhD (Karl-Franzens University, Graz), prof. Kjell Magnusson, PhD (University of Uppsala), prof. Marina Martynova, PhD (Institute of Ethnology and Anthropology, Russian Academy of Sciences, Moscow), prof. Elena Marushiakova, PhD (University of St. Andrews), Marek Mikuš, PhD (Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle), Ivanka Petrova, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), Tatiana Podolinska, PhD (Institute of Ethnology and Social Anthropology, Slovak Academy of Sciences, Bratislava), Jana Pospíšilova, PhD (Institute of Ethnology, Czech Academy of Sciences, Brno), Ines Prica, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Ingrid Slavec Gradišnik, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana).

Editorial board:

Gordana Blagojević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Ivan Đorđević, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade), corresponding member of SASA Jelena Jovanović, PhD (Institute of Musicology SASA), Aleksandar Krel, PhD (Institute of Ethnography SASA), Aleksandra Pavićević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Srđan Radović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Lada Stevanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), academician Gojko Subotić, PhD (Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade).

Advisory board:

Čarna Brković, PhD (University in Goettingen), Jelena Đorđević, PhD (Faculty of Political Sciences, Belgrade, retired professor), prof. Maja Godina Golija, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Renata Jambrešić Kirin, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Miroslava Lukić Krstanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Mladena Prelić, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski, PhD (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić, PhD (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade).

Secretary:

Sonja Radivojević (Institute of Ethnography SASA)

BELGRADE 2020

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

LXVIII

свеска 1

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник:

Др Сања Златановић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор:

Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Петер Финке (Универзитет у Цириху), проф. др Карл Казер (Карл-Францес Универзитет Грац), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт за етнологију и антропологију, Руска академија наука, Москва), проф. др Елена Марушиакова (Универзитет Сент Ендријус), др Марек Микуш (Макс Планк Институт за социјалну антропологију, Хале), др Иванка Петрова (Институт за етнологију и фолклористику са Етнографским музејем, Бугарска академија наука, Софија), др Татиана Подолнска (Институт за етнологију и социјалну антропологију, Словачка академија наука, Братислава), др Јана Поспишилова (Институт за етнологију, Чешка академија наука, Брно), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана).

Уређивачки одбор:

Др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), дописни члан САНУ Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ), др Александар Крел (Етнографски институт САНУ), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности, Београд).

Издавачки савет:

Др Чарна Брковић (Универзитет у Готингену), др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд, професор у пензији), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешић Кирић (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва:

Соња Радивојевић (Етнографски институт САНУ)

БЕОГРАД 2020.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011–2636–804
е-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.ei.sanu.ac.rs

Publisher:
INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011–2636–804
е-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.ei.sanu.ac.rs

Лектори:
Ивана Башић
Станислав Станковић

Превод:
Аутори текстова

Дизајн корица:
Горан Витановић

Техничка припрема и штампа:
Академска издања, Београд

Тираж:
300 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у
базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the
Humanities), SCIndeks (Српски цитатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk
samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central
and Eastern European Library).

The Bulletin of the Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can
be accessed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference
Index for the Humanities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD
(Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service),
CEEOL (Central and Eastern European Library).

Садржај
Summary

I
Научни радови
Scientific Papers

Тема броја –

Град као метатекст: студије из српске урбане антропологије
(ур. Бојана Б. Богдановић)

Topic of the Issue –

The City as Meta-Text: Studies in Serbian Urban Anthropology
(ed. Bojana B. Bogdanović)

- Бојана Б. Богдановић*, Град као метатекст: студије из српске урбане антропологије 7–12
- Bojana B. Bogdanović*, The City as Meta-Text: Studies in Serbian Urban Anthropology
- Весна Вучинић Нешкових*, Настава урбане антропологије на терену: проучавање расељавања Рома у Београду 13–51
- Vesna Vučinić Nešković*, Urban Anthropology Course in the Field: Studying Resettlement of Roma in Belgrade
- Срђан Радовић*, Научно-истраживачки рад у народу и на (градском) терену: етнологија града у Етнографском институту и Србији у социјалистичком периоду 53–73
- Srđan Radović*, Scientific Research among the People and in the (Urban) Field: Ethnology of the City in the Institute of Ethnography and in Serbia during Socialism
- Бојана Б. Богдановић*, Симболичка (ре)конструкција Титовог Ужица у периоду 1991–1994. године 75–93
- Bojana B. Bogdanović*, Symbolic (Re)Construction of Titovo Užice between 1991 and 1994
- Гордана Благојевић*, Урбани простор као музичка сцена: београдске приче 95–111
- Gordana Благојевић*, Urban Space as a Music Scene: Belgrade Stories
- Тијана Јаковљевић Шевић*, Ког је рода град? Одоними и ородњавање простора: пример града Новог Сада 113–129
- Tijana Jakovljević Šević*, What is the Gender of a City? Odonyms and Spatial Genderization: an Example of the City of Novi Sad

- Кристијан Обиуст*, Прилог проучавању званичне културе сећања
Новог Сада у контексту истраживања антропологије града 131–148
Kristijan Obšust, A Contribution to Researching the Official
Remembrance Culture of Novi Sad in the Sense of Researching
the Anthropology of the City
- Сара Николић, Ања Вујовић*, Дражи заједништва: сензорни
приступи просторним заједничким добрима 149–168
Sara Nikolić, Anja Vujović, Commoning Stimuli: Sensory Approaches
to Urban Commons

Varia

- Miroslav Válka*, Czechoslovak Republic and the Formation of
Ethnographic Science during the “First Republic” (1918–1938)
– Part I 171–184
Мирослав Валка, Чехословачка република и формирање
етнографске науке у време „прве републике“ (1918–1938)
– први део
- Ђурђина Шижакковић Маиданик*, Ἰκετεία и Еурипидова *Хекаба*:
конфликт обредног и секуларизованог 185–198
Đurđina Šijaković Maidanik, Ἰκετεία and Euripides’ *Hecuba*: the
conflict of the ritual and the secularized
- Сања Лазаревић Радак*, Тито као фолклорни јунак: митополитика
транзиције и конструисање политичког трикстера 199–220
Sanja Lazarević Radak, Tito as a Folklore Hero: Mytho-Politics of
Transition and Construction of Political Trickster
- Ана Петров*, Предлог социо-антрополошке типологије носталгије:
од концепта болести до симптома савремене културе 221–236
Ана Петров, A Proposal for a Socio-anthropological Typology of
Nostalgia: From the Concept of Disease to the Symptom of
Contemporary Culture

II

Прикази Reviews

- Срђан Радовић*, Бојана Богдановић. Антропологија града:
политичко конструисање простора 237–239
Милина Ивановић Бариишић, О женским обредним поворкама 239–242

<i>Нина Аксић</i> , Гора калинова. Биљни свет у традиционалној култури Словена	242–245
---	---------

III

Хроника Chronicle

<i>Теодора Јовановић</i> , Изложба „Деведесете: Речник миграција“	247–248
---	---------

Прикази Reviews

Бојана Богдановић. Антропологија града: политичко конструисање простора

Посебна издања књ. 91. Етнографски институт САНУ, Београд 2019.

Монографија др Бојане Богдановић *Антропологија града – политичко конструисање простора*, објављена је прошле године у оквиру издавачке делатности Етнографског института САНУ. Ова књига представља резултат ауторкиног интересовања за процесе (пре)обликовања симболичких јавних простора градова у контексту политичких дискурса и базирана је на налазима из докторске дисертације одбрањене 2011. године на Одељењу за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, под менторством проф. др Весне Вучинић Нешковић. У фокусу истраживања налази се Титово Ужице – град који је у периоду након Другог светског рата, захваљујући и новој симболичкој структури јавног простора, добио посебно место на симболичкој мапи федеративне Југославије. Подаци на којима се заснива дискусија о процесу симболичке (ре)конструкције јавног простора наведеног града у периоду 1958–1961. године, у оквиру идеолошких постулата доминантне социјалистичке политичке структуре, добијени су проучавањем писаних и визуелних извора и истраживања јавности у Ужицу.

Обим монографије је 198 страна, а списак литературе садржи више од 120 референци. Садржај монографије чини шест целина. Уводно поглавље, које са разлогом носи уопштен назив *Град*, даје кратак преглед настанка и развоја градова кроз историју, њихову дефиницију, класификацију, планирање, као и елементе физичке структуре, те представља пролегомену за читање целина која следе. Друго поглавље (*Титово Ужице*) прати урбану трансформацију посматраног града од вароши која је на пољу урбанизма следила турске узор, преко реконструкције просторне организације урбаног пејзажа према узорима које је нудило европско планирање средином XIX века, па до радикалне трансформације урбаног ткива крајем педесетих и почетком шездесетих година XX века, чиме су, како наводи ауторка, „отклоњени недостаци у функционалној и просторној структури који су ограничавали и спугавали његов даљи развој“. Полазећи од општег места да су „архитектура и урбанизам одувек служили опросторавању поједине политичке идеологије, воље или једноставно моћи“, треће поглавље (*Политички претекст града*) ревидира однос идеологија – физичка структура града у контексту југословенског социјализма. У овом делу, ауторка прати процес трансформације земље из аграрне и руралне ка индустријској и урбанизованој, који се одвијао у оквиру правне регулативе, те указује на „револуционарним заносом, духом колективизма, вером у идеал напретка, и изнад свега, вером у историјску мисију социјалистичког друштва“ обојен начин на који су револуционарне власти

социјалистичке Југославије (пре)обликовале и употребљавале јавни простор града у политичке и демагошке сврхе. Следеће поглавље (*Политички симболи у јавном простору југословенског града*) представља централни део рукописа. У њему се, након лоцирања и класификације носилаца политичких симбола у физичким структурама југословенских градова, тежиште аналитичког поступка премешта ка Титовом Ужицу и подизању споменика посвећеног Јосипу Брозу Титу. Начин инкорпорације наведеног југословенског политичког симбола у урбано ткиво града (који је био револуционаран како у финансијском, тако и у оперативном, техничком, функционалном и естетском погледу), посматра се као производ деловања представника власти и грађанства у тачно оном односу који диктирају вредности којима се политичка заједница руководила. Овом приликом, ауторка разматра и формално-структурне карактеристике церемоније откривања „Маршала“ 3. јула 1961. године у оквиру слојевитости политичког ритуала „у коме је могуће прочитати друштвено-политичку збиљу, основне принципе и постулате идеологије, констелацију власти и њен поглед на свет“. У овом делу рукописа, илустративни искази саговорника унети су у текст у дужој форми. *Политички урбанизам / урбана политика* је пето поглавље у коме се ревидирају питања урбаних политика, политичке моћи, доношења политичких одлука итд., уз посебан осврт на процес дистрибуције политичке моћи у урбаном простору Титовог Ужица. У широком спектру различитих теоријских концепција дистрибуције политичке моћи, ауторка се опредељује за неке од данас најутицајнијих – оне која објашњење моћи лоцирају у процесима доношења политичких одлука. Закључци произишли из анализе (пре)обликовања урбаног језгра Титовог Ужица у специфичности југословенског друштвеног система, а посебно деликатности унутрашњег и међународног политичког тренутка крајем педесетих и почетком шездесетих година XX века, иду у прилог мишљењу многих теоретичара „да се ствари у граду не дешавају по принципу жеља и потреба, већ по моделима освојене политичке, економске и друштвене моћи; по количини и квалитету урбане моћи у локалној арили“. Последње поглавље (*Уместо закључка*) даје сумирани преглед најважнијих закључака. На крају монографије дати су списак литературе и извора, фотографије (њих деветнаест), те резиме књиге на енглеском језику.

Приказана књига експликацију заснива на вишеструким изворима, понајпре на објављеној литератури и штампи, као и архивским и визуелним изворима, похрањеним у релевантним локалним установама, попут Дирекције за изградњу и Народног музеја у Ужицу, као и из приватних фондова. Обављени су и интервјуи, њих десет, са становницима Ужица, првенствено са онима који живе на Тргу партизана, који је у тематском фокусу истраживања, а свакако са савременицима периода када је преобликовано ужичко градско језгро. Интерпретација је пак базирана на више теоријских поставки домаће и стране антропологије, урбаних истраживања и других дисциплина, које обухватају питања изградње и употребе јавног градског простора. Титово Ужице није посматрано као изолована студија случаја, већ је направљен компаративни пресек у односу на урбану (ре)конструкцију других, сличних градова у тадашњој држави, а уобличавање градског центра половином двадесетог века контекстуализовано је и у односу на прошлост града и градског живота истраживаног насеља. Као својеврсни временски и ритуални лајтмотив епохалне реконструкције градског језгра Титовог Ужица, узета је јубиларна прослава почетка устанка народа Југославије 1961. године,

приликом које је и откривен новоуређени центар града. И сама ова манифестација са свим пропратним активностима и обележјима муниципно је обрађена у овој књизи, потврђујући увид да је „град у сваком свом сегменту политичан и да носи обележја одређених идеолошких назнака“. У том смислу, посебно је парадигматичан случај подизања споменика Јосипу Брозу Титу вајара Франа Кршинића, који ауторка посебно приказује, као и потоња судбина и „мобилност“ овог споменика кроз ужички јавни и затворени градски простор, као одиста јасна слика корелације између јавних политичких симбола и градског живота и урбане репрезентације. Директан сусрет више културалних, симболичних и урбаних равни, који је остварен почетком јула 1961. године у центру Титовог Ужица (формално отварање реконструисаног центра града, подизање Титовог споменика, масовна политичка манифестација савезног значаја итд.) представља симболички и политички максимално сатуриран догађај који има ефекте дугог трајања, а то показују, осим накнадне антрополошке интерпретације саме ауторке, и наративи испитаника који су доживели тај вишеструко сигнификантан догађај.

Допринос овог рукописа може се читати на више нивоа: као пажљива и вишеслојна анализа једне од бројних тема које антрополозима нуди зона урбаног – процеса симболичке (ре)конструкције јавног простора града; као допринос, за сада, ретким антрополошким погледима на процес (пре)обликовања физичке структуре урбаног простора Титовог Ужица; и на крају, али не мање важно – монографија Бојане Богдановић представља континуитет у истраживању архитектонски и урбанистички дефинисаног градског простора који, у српској етнологији/антропологији, као културни феномен и процес *per se*, има традицију, доносећи занимљиве увиде, који ову књигу разликују од досадашње објављене продукције из наведене области. Најзад, с обзиром на слојевитост тема којима се бави, монографија доприноси континуитету и ширењу опсега истраживања „града као текста“, те би могла да представља ослонац и наредним радовима у оквирима урбане антропологије и сродних области.

Срђан Радовић

О женским обредним поворкама

Dražen Nožinić. 2019. *Ladarice – ženske obredne povorke*. Etnološka biblioteka, knj. 30. Beograd: Srpski genealoški centar.

Монографија *Ладарице – женске обредне поворке* аутора Дражена Ножинића резултат је његове истрајности и упорности да прикупи што више сведочанстава о културној баштини становника у деловима Хрватске и Словеније. Обредне поворке *ладарица* познате су у различитим назвањима: *ладекарнице*, *креснице*, *кресеваље*, *покресни-чарки*, *иванчице*, *тијокарнице* и др. У опходу који је најчешће део празновања Ивања (24. јун) учествовале су, идентично опремљене девојке или девојчице које су, обилазећи селом, застајале у сваком дворишту пред кућним вратима, играјући у колу или мирно стојећи у кругу и певајући дому и укућанима посебне и за ту сврху намењене песме којима им се жели срећа, здравље, напредак и свака врста благостања. Након наступа, од укућана су дариване, а уколико би се